

DZIEDZIC (469) *sb m*

-e- (468), -ę- (1).

W *N sg* : -ic (120), -ić (3); -ić *RejAp*; -ic : ic *HistRzym* (7 : 1), *Mącz* (9 : 1).

e *jasne*.

sg N dziedzic (123). ◇ *G* dziedzica (26). ◇ *D* dziedzicowi (28), dziedzicu (1); -owi: -u *MetrKor* (5 : 1). ◇ *A* dziedzica (38). ◇ *I* dziedzicem (109); -em (7), -(e)m (102). ◇ *V* dziedzicu (1). ◇ *pl N* dziedzicy (32), dziedzice (2), dziedzicowie (1); -e *KochPs*; -owie *BiałKat*; -y: -e *SarnStat* (2 : 1). ◇ *G* dziedziców (26); -ów (11), -ow (1), -(o)w (14); -ów : -ow *SarnStat* (11 : 1). ◇ *D* dziedzic(o)m (11). ◇ *A* dziedzice (16). ◇ *I* dziedzicmi (39), dziedzicami (9), dziedzicy (4); -ami *BiałKaz*, *LatHar*, *SarnStat*, *PowodPr*; -y *SeklKat*, *KuczbKat*; -mi :-ami : -y *SeklWyzn* (2 : - : 1), *Leop* (1 : 1 : -), *KarnNap* (2 : 2 : 1), *WujNT* (8 : 2 : -). ◇ *L* dziedzicach (3); -ach (2) *Mącz*, *KołaKath*; -äch (1) *StryjKron*.

Sł stp, *Cn* notuje, *Linde XVII – XVIII w*.

1. *Spadkobierca, członek rodu, potomek, syn z prawego małżeństwa mający prawo dziedziczenia; heres Mymer, Mącz, Calep, Cn* (221) : Enus po nim [po *Ezopie*] dziedzicem był. *BierEz* F3, F3; *OpecŻyw* [61]; *Heres. Eyn erb Dzyedzic Murm* 169; *Mymer*¹ 38; *MurzNT Matth* 21/38; *BielKom Cv*; *Diar* 35; *DZiedzic* powinien wczynić *Inwentarz trzydzieltiego dnia po śmierci zmarłego GroicPorz ee3*; á ono fnađz thym. *Inwentarzem [...]* dziedzic ofzukał *Credytory. GroicPorz ee3v, o3, rv, r3v, f, ee3v* (19); *Leop Gen* 15/3, 4 [2 r.], *Prov* 13/22; *BibRadz I 8 marg, Gen* 15/3, 4, *Matth* 21/38, *Gal* 4/30; *BielKron* 11v [3 r.], 13v; *Haeres ex septuncae, Dziedzic ná którego przypáda trzecia część ymienia/ y yedná dwánaftna cząłtká. Mącz* 17c; *Haeres ex semisse, Dziedzic na połowicy włziłtkiey mayętności. Mącz* 17d; *Haerdem testamento relinquere, Teftamentem komu ymienie od kázác/ Dziedzicem wczynić. Mącz* 194d, 152b, c, [267]a, 419c, 464d, 502b; *HistRzym* 30v, 34v, 74 [3 r.], [89]v; A też to pewnie wiecie/ iż ze zle nábytego nigdy áni wy áni dzyedzicy wálzy ciełzyć fie nie będą *RejPos* 253, 31v, 32; *KuczbKat* 255; *BudNT* K7; *CzechRozm* 86; ztąd táiemne rodzenie dźiatek y drugich podrzucanie/ zktorych iedne dawią/ drugie ná iáwnych mieyfcách porzucáią/ á drugie miedzy dźiedźice [veris haeredibus] bywáią policzone. *ModrzBaz* 53, 46v; *KochPs* 196; *SkarŻyw* 2, 284 [2 r.]; *CzechEp* 32; *SKárzy fie na Ilmáelá Sará Abrámowi/ Ze fie będąc bękártem rowna dźiedźieowi KochMRot* C2v; *KochPieś* 42; *Calep* 470a, 1060a [2 r.]; *KołaKath* A3v, B3, C4 [2 r.]; *WujNT Matth* 21/38, *Mar* 12/7, *Luc* 20/14, *Gal* 4/1, *Hebr* 12/17; *PowodPr* 30; *SkarKaz* 421a; *W¹ Poznaniu V Wdowy y Dźiedzicow Ianá Wolrabá. CzahTr kt; SkorWinsz* A3; *SapEpit* A2; *KlonWor* 55, 62, 63.

dziedzic czego (9): *Haeres ex Asse, Dziedzic/ włzitkych dóbr. Yedynak. Mącz* 17c; *RejPos* 250v; á pogrzebłzy świekry vmárle wczćiwie/ zołtał [Tobiasz] dziedzicem [haereditate acquisiuit] włzytkich máiętności ták ich iáko y oycowłkich. *BudBib Tob* 14/14[15]; *KarnNap* F3; *ModrzBaz* 122; *KochPs* 35; *SkarŻyw* 452; *KołaKath* Bv; *SarnStat* 1118.

W charakterystycznych połączeniach: dziedzicem być (22), (u)czynić (4), zostać (3).

Przysłowie: RejZwierz 141v; *Gdyż y połpolite przyłowie to iest żawždy miedzy ludźmi/ iż iákieby kolwiek było nábycie zle/ że s takiego nie będzie fie wefelił y trzeći dzyedzic. RejPos* 312; *iż zle nábytego trzeći dziedzic nie pożywie. RejZwierz* 37v, 48v [ogólem 4 r.].

Zwrot: »za dziedzica wziąć« (2): Haeredem instituere, Za dziedzicá wziąć/ ymienie wzdác/ zápifác. *Mącz* 413c; *SkarŻyw* 452.

Wyrażenia: praw. »najbliższy dziedzic« (1): Secundus haeres, Naybliższy dziedzic króm yednego/ pierwfzy po yednym. *Mącz* 378a.

»niebieski dziedzic« = *ubogi* [cf *Luc* 6/21]; *tu: żart.* (1): Przedsię tám wniść nie może ociec y zmieścić fię Gdy przyiedzie: przyidzie mu álbo ná vlicy, Albo ítać ná ímyntarzu, íako niebieskiemu Dziedzicowi. *CiekPotr* 34.

praw. »ostateczny dziedzic« (1): A gdy niemáfz przyaścioł y żony/ tedy ípadek przynależy do íkárbu Krolewfkiego/ kthory iuz íełt óstátecznym Dżiedzicem. *GroicPorz* gg.

»ostatni dziedzic« = *ostatni z rodu* [szyk 2 : 1] (3): CATHEMERINON. Xięftwá Słuckiego/ z żálobliwym lámentem ná póspiefzną śmierć/ ílawney pámięci Xiążąt Słuckich/ Gerzego/ Iána Siemioná/ y Alexándrá/ Óftátnich Dżiedzicow. *KołakCath kt [idem]* A3, B2v.

»pewny dziedzic« (3): A nie tylko ie zoftáwowáli po łobie ná świecie pewnymi dziedzicámi/ dobr/ y máiętności íwoiey *KarnNap* F3; á co rozumiełz przyftoi czynić ludziom świetłkim? kthorym bronienie Rzeożyppolitey włásnie należy/ ktorzi máiętności íwey pewne dżiedzice [*bonorum suorum certos habent haeredes*] *ModrzBaz* 122; *KochPs* 35.

»dziedzic pirwszy« (1): A wízákoż ono dziecię thák odkupione/ chocia v rodzicow będąc/ tedy záwždy miáło pirwze práwo przed inemi dziećmi/ íz ten bywał póspolicie dziedzicem pirwfzym/ then bywał wybieran ná vrzędy *RejPos* 56.

»dziedzic prawy, prawdziwy« [szyk 2 : 2] (3 : 1): Ludzie náuczeni w Práwie przyklániáiąc fye/ wftáwili też cudzołózniki mieczem kárác/ niemniey dla niezliczonych złeh rzeczy/ ktore s tąd pochodzą to íełt/ krzywoprzyfyeftwá/ [...] zdrádlive ószukánia prawdziwych dżiedzicow *GroicPorz* kk3v; *RejPos* 42, 250v; á ty więc [synu] w mé ípráwy Máłz náftápić ná potym/ íako dżiedzic prawy. *KochJez* A3.

»starszy dziedzic« (2): Ierzy Kxiążę a ftárfzy dżiedzic Kxięftwá tego *KołakCath* Bv; *KlonWor* 71.

»własny dziedzic« (2): *GroicPorz* gg2v; Idą y teraz cni Olechnowiczy/ Włafni dżiedziczy. *ModrzBazStryj* ¶2v.

Szeregi: »ojczyścic albo dziedzic« (1): á ktorzy [*ludzie*] byli próftego nífkiego narodu y vbogiego/ zwano tákie Plebei/ á przednieyfe od nich zwano Patres/ to íełt oycowie/ á fyny ich zwano Pátricij/ to íełt oyczyścicy álbo dzyedzicy. *BielKron* 99.

»dziedzic i potomek« (2): *SkarJedn* 31; Wyiáwłzy żeby żaden dżiedzic tákowych dóbr y potomek [*haeres et successor* [*JanStat* 902] íłufzny nie był: abowiém w tákowéy rzeczy oná máiętność vtoniona nam przynależćc będącie. *SarnStat* 1118.

»syn a (i) dziedzic« (2): záczyym Epiphániufzá wziął łobie zá fyná y dziedzicá máiętności Xwey wielkiey. *SkarŻyw* 452; *KołakCath* A3v.

W przen (4) : *RejPos* 263; Wydżieráią dżiedzicom w onym ciemnym leśie/ Co im Óciec y mátká do nofká przyniešie. *KlonWor* 61.

dziedzic czego (2): Káždy z nich áż [...] żadney błędliwey y kácerłkiey náuki niezaczáł áni pomagał: ále trfáiąc w podániu Apóstołłkim iáko wierni prawdy przodków swoich dziedzic [!]/ Heretyctwá płował. *SkarJedn* 397; *WujNT* 365.

a. bibl. *O człowieku będącym dzieckiem Bożym i na tej podstawie dziedziczącym dobra nadprzyrodzone* (96) : *BibRadz Eccli* 44/22; *BudBib Eccli* 44/22[23]; Bo iefli ci ktorzy fą z zakonu/ dziedzicmi fą [*haeredes sunt*]: *tedyć* prozna zołtála wiárá/ y wniwecz fię obrociła obietnicá. *WujNT Rom* 4/14.

dziedzic czego (59): ale go [*Bóg człowieka*] tefz łobie wezmie/ za Syna łwego przywłázczonego/ y wczyni go dziedziczem/ imienia łwego na wieki. *SeklWyzn* b3; *KromRozm I* [H3]v; *Leop Hebr* 11/7, 9; *BudNT Hebr* 11/12[7]; *KarnNap* C2v; W czym chcąc Bog dziedzicom [*heredibus*] obietnice obfićiey okázáć nieodmienność rády łwey/ przysięgę ná to wczynił *WujNT Hebr* 6/17, *Hebr* 11/7, 9; *SkarKaz* 637b. *Cf* »dziedzic wiecznej chwały«, »dziedzie krolestwa bożego, niebieskiego«, »dziedzic wiekuistej ojczyzny«, »dziedzic świata«, »dziedzic (wiecznego) zbawienia«, »dziedzic żywota wiecznego«.

Wyrażenia: »dziedzic Boży« = *heres Dei PolAnt, Vulg; heres per Deum Vulg* (6): iij onij fą łynowie kroła wieczného/ ij dziedzicy boży/ kroluiátz łnijm na wieki *OpecŻyw* 189v; *BibRadz Rom* 8/17, *Gal* 4/7; *RejPos* 31v; *WujNT Rom* 8/17, *Gal* 4/7.

»dziedzic wiecznej (wiekuistej, *a. niebieskiej, a. swojej*) chwały« (8): czyni nas [*Bóg*] dziedzicmi godnymi/ y łprawiedliwymi/ wiekwiłtei chwały łwoiei. *SeklWyzn* b3, g4v, V3; *MurzHist* F; iż przeciw ták ciężkie^{mv} grzechowi / dáł ták łátwie lekárłtwo/ chcąc was mieć łynmi łwymi/ y dziedzicmi chwały niebiełkiey. *KarnNap* C2; *WujNT* 547; *PowodPr* 16, 68.

»dziedzic krolestwa (Bożego, *a. niebieskiego, a. Pańskiego, a. świętego, a. wiecznego itp.*)« [*szyk* 20 : 5] (25): *KlerWes* A; *RejPs* 220v; *LubPs* bbv *marg*; *KrowObr* 44; żebyłmy też [...] złtáli fię łpólnemi z nim [z *Chrystusem*] dziedzicmi onego nazacnieyłzego á wiecznego krolestwá. *BibRadz I* *6v; *RejPos* 2v, 4, 33 [2 r.], 183v, 186v, 265, 266v; *RejPosWiecz*² 96; *BiałKat* 258v; *RejPosWstaw* 22; żeby łie iuż słtał [*syn Adamow*] łyne^m Bożym/ miełzczańinem niebiełkim/ á pewnym Krolestwá Bożego dziedzicem *KarnNap* A3v, A4v, Bv, C2v; *CzechEp* 325; *ArtKanc* N15v; Mężoboycy nie mogą być dziedzicmi krolestwá niebieskiego [*heredes regni*]. *WujNT* Aaaaaa, *Iac* 2/5; [*Mieszko I*] Skoro wziął ná fię znák Krzyzá łwiętego, Słtał fię dziedzicem krolestwá wiecznego. *KlonKr* C.

»dziedzic wedle obietnice, nadzieje« (2 : 1): *Biał* 190v; A iefliście wy Chriłtułowi: tedyście plemieniem Abráhánowym/ y dziedzicámi wedle obietnice [*secundum promissionem heredes*]. *WujNT Gal* 3/29, *Tit* 3/7.

»dziedzic niebieski« (1): wczynił cię [*Bóg*] łynem łwym przyłpofobionym/ y dziedzicem niebiełkim. *LatHar* 677.

»dziedzic wiekuistej ojczyzny« (1): á łłtanie łie [*wierny*] [...] wdzyęcźnym dzyedzicem oney wiekuiłtey oyczyzny łwoiey obiecáney y zgotowáney tobie od Pána tego. *RejPos* 177.

»prawy dziedzic« (4): *RejPs* 172; á ten iefł práwy dzyedzic krolestwá niebieskiego/ kto czyni wolá Bogá Oycá iego ktory iefł w niebie. *RejPos* 186v, 33, 135v.

»społeczny, spolny dziedzic« = *coheres Vulg* (3 : 2): że też y Pogáni máią być łpolecźnemi dziedzicami/ y łpolecźnym [!] ciáłem/ y łpolecźnemi wczęcźniki obietnice iego *Leop Eph* 3/6, *Hebr*

11/9; *CzechRozm* 268v; *LatHar* 390; Wiara/ przeprowadził się do ziemi obiecanej/ iako do cudzej/ miełkając w namiocie z Izakiem y Iakobem spólnymi dziedzicami [*coheredibus*] teyże obietnice. *WujNT Hebr* 11/9.

»dziedzic świata« (1): Abowiem nie przez zakon obietnicą się sstał Abrahamowi/ abo nasieniu jego aby był dziedzicem świata [*ut heres esset mundi*]: ale przez sprawiedliwość wiary. *WujNT Rom* 4/13.

»wieczny dziedzic« (2): *RejPos* 191v; pewnie wiedz/ że na sobie odnieleż wszystkie obietnice a błogosławieństwá od Pana twego/ a staniem się nieomylnie wiecznym dziedzicem/ społu z nim/ krolestwá jego. *RejPosWiecz*² 96.

»własny dziedzic« [szyk 3 : 1] (4): dla ludu swoiego przebranego poraził rozmaite krole/ aby był im dał polieć ony roskolne ziemie ich a prawie ie tam był iuz dziedzicami własnymi vczynił. *RejPs* 202; Boże Oycze náź bądź miłościw nam iako własnym dziedzicom swoim a synaczkom swoim. *RejPos* 33, 7v; *CzechRozm* 61.

»dziedzic (wiecznego) zbawienia« [szyk 1 : 1] (2): *BibRadz Hebr* 1/14; Bowiem náź vmyśl nápełnia się łádką Bożą/ zá którą stawali się sprawiedliwymi y syny Bożymi/ ielcże k temu wiecznego zbawienia dziedzicy zoftawamy *KuczbKat* 140.

»dziedzic żywota wiecznego« = *heres (secundum spem) vitae aeternae Vulg* [szyk 11 : 1] (12): *SeklWyzn* b4; *SeklKat* N4v, Y; *KromRozm II* b2v; *LubPs* F2v marg; *KrowObr* 46, 157v; *WujJud* 94; *WujJudConf* 95v; A my to iásnie widzimy/ że wiara w Pana Chrystufá nie przeklętymi/ ale błogosławionymi sprawiedliwymi nieśmiertelnymi/ y wiecznego żywota dziedzicami nas czyni. *BiałKaz* F3v; abyśmy będąc vsprawiedliwieni łádką jego/ stali się dziedzicami według nádzieie żywota wiecznego. *WujNT Tit* 3/7, 1. *Petri* 3/22.

Szeregi: »dziecię i dziedzic« (1): a co wietlézego y zá dzieię swoie/ y dziedzicá krolestwá swego niebiełkiego bierze. *CzechRozm* 173v.

»dziedzic a krol« [szyk 1 : 1] (2): ktory [*Panie*] nikczemnego człowieka tak wyflawowac racziż ze go prawie vczynił krolm a dziedzicem wiecznego krolestwa twego swiętego *RejPs* 149v; *RejAp* 9.

»dziedzic a (i) pan« [szyk 1 : 1] (2): *RejPos* 337v; iż vbogich obrał sobie [Bóg] zá dziedzice y Pány chwały swoiey. *PowodPr* 68.

»przyjaciel i spolny dziedzic« (1): śmieie przy Panie y Mistrzu swym (iako wierni jego przyaciele y spolni dziedzicy) zá stołem vsiędziemy. *CzechRozm* 268v.

»syn(aczek) i (a) dziedzic« = *filius et heres PolAnt, Vulg* [szyk 27 : 1] (28): *OpecŻyw* 189v; *SeklWyzn* g4v; *SeklKat* N4v, Y; a stawamy sye synmi żywota/ y dzydzicmi wślytkyego dobra Bożego. *KromRozm I* [H3]v; *MurzHist* F; *MurzNT* 96; *KromRozm II* b2v; *BibRadz Rom* 8/17, *Gal* 4/7; iż takiemu kázdemu dopuścił się Pan stác synaczkiem swym/ a wdzięcznym dziedzicem krolestwá swego niebiełkiego. *RejPos* 163v, 71v, 196v, 262, 267, 267v (11); *KarnNap* B2v, C2; *LatHar* 677; *WujNT* s. 547, *Rom* 8/17, *Gal* 4/7; *SkarKaz* 637b.

2. *Posiadacz, właściciel (posiadłości ziemskiej), ziemianin, pan włości; kmieć osiadły; bogacz; heres, possessor Mącz* (73) : *ZapWar* 1528 nr 2457; Czo siie syenka doticze to yełt dziedzic a poddani ye⁸⁰ K. m. *LibLeg* 10/154v; *GroicPorz* oo3v; Gdy lożny poymie dziewkę v kmieciá oliádłego dziedziczkę tedy ten lożny ma być dziedzicem/ a także tey gdy lożny oliádłá poymie. *UstPraw* B4v, H4; *Poznał*

woł dzyedzicá fwego/ á Ofieł iáfli Páná fwego/ á lud Izráelŕki nie poznał *BielKron* 93v, 351; Possessor, Dzierżawcá/ dziedzic. *Mącz* 314c, [114]a; tedy nie niebacząc ná przeciwiénié dziedzicá [*haeredis contradictione non obstante JanStat* 51] w téy mierze (który ták poddáné fwé ma trzymác/ iákoby wyłtępní nie byli) máiętnoóci onégo Kmieciá będą mogli y máią ie do łkárbu obrócić/ łzácuiąc ie iáko winá niešie *SarnStat* 925; SToiąc oblicznie przed ładem Szłáchetny N. dziedzic N. [*nobilis N. de N. JanStat* 449] iáwnie y przez wyznánié zeznał *SarnStat* 1255, 385, 404, 639, 658, 1253 (15); Dziejdzicowi łzczodremu káždy chce być brátem. *KlonWor* 55, 57 [2 r.]; *RybWit* B3v, Cv.

dziedzic czego (11): *ZapWar* 1542 nr 2504; *Mącz* 496c; *HistHel* Dv; Tedi pán dziedzycz ty mayętnoóczy powynyen bęndzie yemu albo zęnyę albo potunkom yego thę Sto grziwyen przelz włzelaky trudnoóczy a potczywy wroczyz *ZapKoóscier* 1582/41, 1585/60v; *ActReg* 21; Iełli dziedzic imieniá będzie pozwan [*De possessore adprobationem admittende JanStat* 632] iákoby załtawá to imienie dzierżał. *SarnStat* 780, 403, 686, 1168, 1211.

W połączeniu z nazwą dóbr (włości) [w tym: *czego* (1), *z czego* (5), *na czym* (3), *w czym* (4)] (16): a yako dziedziczi poticzczí nygdi nycz nyemyely kv they hy wthey rzeczce wlasnosci *ZapWar* 1536 nr 2493, 1520 nr 2248, 1527 nr 2376, 1537 nr 2564, 1542 nr 2504, 1548 nr 2667, nr 2668; *MiechGlab ktv*; Ółwieczonemu panu / Panu Piotrowi Kmicie Grabi z Wińniczá/ á na Sobniu dziedzicowí *WróbŻółtGlab* A2; *BielKron* 399; Do zacnie Vrodzonego Mikołáiá Reyá z Nagłowic dziedzicá. *RejZwierc* 266; *StryjKron* 365; pan Ian Káłztelan Krákowłki/ z brátem łwym pánem Ráfałem dziejdzicem z Tarnowá [*cum... haerede de Tarnow JanStat* 43] *SarnStat* 378; *KlonFlis* A2; *RybWit* [A]v, [A2]v.

W charakterystycznych połączeniach: dziedzicem być (23), *(u)czynić* (9).

Zwrot: »być wespołek dziedzicem« (2): á iełliby międy tákowémi pozwanémi byli niektórzy wełpółek dziejdzicámi lat niemáiący [*cohaeredes minorenes JanStat* 415] *SarnStat* 474, 756.

Wyrażenia: »dziedzic własny« (4): *ZapWar* 1525 nr 2317; powinien ten to połsełfor pieniądze tákowéż łwoié wziąc/ á z połsełsiiey imienia przerzeczonégo dziejdzicowí włáfnému/ ábo práwo od niego máiącému/ włtępić *SarnStat* 1168, 1168, 1177.

»dziedzic ziemski« (1): Zwłáłzczá potomłtwo ono Kaimowe/ ták łię łwieckich j cíelełnych rzeczy chwyćiło/ iákoby iulf dziedzicy ziemłcy byli. *SkarŻyw* 269.

Szeregi: »dziedzic i (albo) dzierżawca« (3): SToiąc oblicznie przed ładem łzláchetny A. dziejdzic áłbo dziejżawcá M. [*de N. haeres sive tenutarius JanStat* 450] iáwnie y przez wyznánié zeznał *SarnStat* 1256, 404, 1211.

»gospodarz a dziedzic« (1): Villa urbana, quae et praetorium dicitur, Budowánié to w któрым łám gołpodarz á dziejdzic onégo ymieníá łiedział/ páński áłbo biały dóm może być zwan *Mącz* 496c.

»kmiéc osiadły abo dziedzic« (1): Ktobi komv wziął Kmieczia ósiadłego abo dziedzicza, abo też do niego wciekl, tedygo ma wroczyz zmaiętnoóczíá iégo włłitką *ComCrac* 17.

»pan a (albo, i) dziedzic« = *dominus et heres JanStat* (6): *UstPraw* Iv; Sáma mu obiecáłá/ tey winnice dołtác/ Wnetże miał być iey pánem/ y dzyedzicem zołtác. *HistHel* Dv; *SarnStat* 661, 669; Wielmożnemu Pánu Iégo Moóci Pánu Andrzejowí Krotolłkiemu Woiewodźicowí Inowłocłáwłkiemu/ Pánu á dziejdzicowí w Lobzenicy memu záwłże Moóciwemu Pánu. *RybWit* [A]v, [A2]v.

»podawca albo dziedzic« (1): Opuszczają się wywody ktoremi się może to pokazać, iż Podawca albo Dziedzic tej wsi wktorej Kościół iest, pustoszyć go ob differentiam niemogł religionis. *ActReg* 21.

W przen (3) : *BibRadz Prov* 8/21; kto połpołu pod załoną [...] mądrości y pieniędzy będzie leżał/ ma piwrsze mieyfce náuká/ przeto iż mądrość dawa żywot swoim dzyedzicom [*vitam tribuunt possessori suo Vulg Eccle* 7/13] *BielKron* 80v; Boś ty [*miły swiatku*] nie iest dziedzicem iesteś nam gołpodą *RejZwierc* 271v.

a. *bibl. O człowieku grzesznym, którego czeka piekło* (2) :

Wyrażenia: »dziedzic piekielny« (1): takowy człowiek w królestwie niebieskim bywa potzytany dármo/ a z łáki z niepráwe^o práwy/ [...] z grzełznego święty/ z fyná dyabelskiego Syn Boży/ z dziedzicá piekielnego/ dziedzic królestwá niebieskiego. *KrowObr* 44.

»wieczny dziedzic« (1): áby cie [*czart*] odwiódłzy od łczyrey prawdy Páńkíey ktora cie zbáwić miáła/ miáł cie iuz zá wiecznego dzyedzicá fwego. *RejAp* 167.

3. *Panujący władca, monarcha; następca tronu, członek dynastii* (174) : *GliczKsiąż* B8v; *BielKom* Dv, E3; Eudoxyná zóná Wáłentynianowá/ łzukáła pomocy przeciw Máxymowi/ ábowiem sie bała o dzyedzicę/ ktorzy iefczce byli máli *BielKron* 159v, 57, 217v, 326 *marg*, 346v, 383, 407v (12); *HistRzym* 33; ktory Pelufza/[...] będąc też Dziedzicem z Xiążąt Litewkich/ [...] iż niebył ná Wielkie Xięłtwo Litewkie po Troydenie [...] wybrány *StryjKron* 385, 90, 270; *SarnStat* 636; MIESKO WTOrzy/ [...] niewieściuch/ wzgárdzony: Ryłchá Zoná/ wygnána/ z Dźiedzicem w fwe łtrony. *KlonKr* A3 *wstęp*, F4.

dziedzic czego (38) : *MetrKor* 34/287v, 34/288 [2 r.], 37/1, 37/1v [2 r.]; *LibLeg* 6/191; *RejAp* 144v; *BielKron* 232, 356; *GórnDworz* A2; *RejPos* A3; iedenże łam był ktory iuz miáł być dziedzicem królestwá onego *RejZwierc* 34; *StryjKron* 330, 360; Dźiedzicu morzá y tutecznych włóści *GrochKal* 7; *Phil* M2; Páná Kázimiérzá z łáki Bożey Króla Polkiego/ Krakówkíey/ Sędomiérzkíey/ Siérádzkíey/ Łęczyckíey/ Kuiáwłkíey/ Pomorzkiéy/ Ziem Dźieżicá [*haeredis JanStat* 34] *SarnStat* 370, 9, 61, 941, 986, 1210 (21).

W charakterystycznym połączeniu: być dziedzicem (16).

Zwroty: »uczynić po sobie dziedzica« (1) : [*Ierzyk Książę Saskie*] fyná żadnego niemiał/ [...] á tak zá żywotá iefczce/ vczyłił po łobie dziedzicá brátá Henryká *BielKron* 217.

»udać się w dziedzicę« = *przejsć pod czyjeś wladanie* (1): miáłto Rzymłkie vdáło sie w dziedzicę inych narodow/ á łtráciło było łuccesią onych piwrszych krolow á dziedzicow swoich. *RejAp* 144v.

»zostawić po sobie dziedzica« [*szyk zmienny*] (2): (*marg*) Ládziław zábit. (–) Od tego czáfu było wielkie rozerwánie okołó wybieránia Krolow/ gdyż po łobie dziedzicá nie zółtáwił. *BielKron* 302v, 114.

Wyrażenia: »dziedzic królestwa (polskiego), dziedzic na królestwo« (4 : 1): połmierci dziáda fwego Károlus/ przyiechał do Hiszpáníey iáko dizedzic [!]/ ná królestwo po Ferdynándzie krolu Hiszpáńkym *BielKron* 198v; [*które dostoięstwa*] za czáfu Kázimiérzá/ Łódowiká/ y innych Królów y Książąt dźiedziców królestwá Polkiego [*dominorum praedecessorum nostrum Poloniae Regum JanStat* 130] wzywáli/ dopułczamy łtać/ y chcemy przy nich zółtáwić. *SarnStat* 890, 35, 70, 181.

»krolewic dziedzic« (1): Polacy widząc iż ze wŹytkich Źtron źle/ wypráwili poŹy z wielkimi dáry po krolewicá dziedzicá Źwego Kázimirzá Miefzkowego Źyná *BielKron* 346v.

»pierwszy dziedzic« (1): A tu ná tym WacŹławie przeŹtał rod Przemylá pierwŹzego dziedzicá Czelkiego (*marg*) Skończenie dziedzicow Czelkich. (-) *BielKron* 326.

»dziedzic prawdziwy« [szyk 2 : 1] (3): Zá té tedy zaŹlugi ich wŹyŹtkié práwá y przywileie/ które zdawná przy Koronáciiey náŹzey y innych czáŹow pozwoliliŹmy/ ábo które im ini Królowie y KŹiáżetá prawdziwi dziedzicy królestwá PolŹkiiego [*veri haeredes Regni Poloniae JanPrzyw* 13] od dawnych czáŹów nádáli/ [...] vmocniamy *SarnStat* 890, 61, 894.

»prawy dziedzic« [szyk 5 : 1] (6): Ze za pana otrzymali Krolewtiza. Sigmunta Augusta prawego dziedzitza. *KlerPow* 2; yŹz yesth szyn prawy HospodarŹki, [...] y yesth dzyedzycz prawy MoldawŹkyey zyemye *LibLeg* 6/191; *GliczKsiáż* B8v; LubuŹki powiát odŹáczon iest od PolŹki nieŹpráwiedliwie/ gdzie thám kilka kŹiáżat leży PolŹkich práwych dziedzicow w koŹciele S. Piotrá *BielKron* 362, 353; *MycPrz* II B.

»przyrodzony dziedzic« (1): y do nas iáko Páná y przyrodzonego dziedzicá/ y wedle práwá prawdziwego y niewátpliwego potomká Źwego/ [*ad nos tanquam dominum naturalem, haeredem verum et legitimum JanStat* 796] [...] záŹię wroćili Źie *SarnStat* 1053.

»dziedzic stary« (1): [*artykuły Lodwika*] y wŹytkich inych KróŹów/ KŹiáżat/ Źpráwiedliwie⁸⁰ wŹtępku dziedziców Źtárych królestwá PolŹkie⁸⁰ [*Regum, Ducum, ex vera successione haeredum antiquorum Regni Poloniae JanPrzyw* 17] *SarnStat* 893.

»własny dziedzic« = *heres legitimus JanPrzyw* [szyk 6 : 2] (3): [*Atallus*] rzecz wczynił/ áby proŹili bogow/ by dáli Filipowi wŹaŹnego dzyedzicá s Kleopatri *BielKron* 123, 101 v, 128, 289v; Bo Xiáżę MŹćisław Romanowic wŹaŹny Dziedzic y pan KijowŹki był od Tátárow poimány. *StryjKron* 260 *marg*, 330; *SarnStat* 61, 894.

Szeregi:»krol a dziedzic« (1): *RejAp* 144v *cf* »udać się w dziedzice«.

»pan, (i, a) dziedzic« [szyk 65 : 4] (69): Sigmunth sbozey mylosczy krol polsky. wyełky kxyądz Lythewsky. RuŹky prusky y daley pan y dzyedzycz. *MetrKor* 34/133, 34/268, 287v, 37/1, 1v [2 r.], 2 (14); *LibLeg* 6/114v, 158v; *ComCrac* 11; *SeklWyzn ktv*; *MurzNTsekl* A2; *UstPraw* Kv; *BibRadz* I *2; pánowie wielkiey PolŹki [...] chćieli mieć zá krolá á páná Źwego Henryká KŹiáżę GłogowŹkie/ ktorego vrodziłá byłá Sálomá ŹioŹtrá wŹaŹna krolá Przemyláwá zábitego/ ktory Źie teŹ piŹał być dziedzicem y pánem PolŹkim. *BielKron* 369, 232; *SarnUzn* A2; *Górndworz* A2; *RejPos* A3; *StryjKron* 260 *marg*; WŁádyŹław z łáŹki BoŹey Król PolŹki/ y Źiem KrákovŹkiéy/ rć. KŹiáżę nawysŹzē LitewŹkie: Pomorzki/ RuŹki/ Pan y Dźiedzic [*Dominus et haeres JanStat* 260]: oznáymuiemy ninieyŹzym liŹtem *SarnStat* 218, 9, 11, 249, 381, 909 (41): *SkarKazSej* 690a.

»dziedzic, (i) potomek« [szyk 3 : 2] (5): że po zelźciu náŹzym z tego Źwiátá potomŹtwo náŹzē MęŹczyńŹkiey pŹci tylko/ á nie białá głowē máiá mieć y wźiáć Źobie zá dziedzicá y potomká ná Królestwo [*in haeredem et successorem Regni Poloniae JanPrzyw* 3] *SarnStat* 881, 882, 1080, 1096, 1117.

»syn i dziedzic« (1): WŹyŹzawŹzy to pánowie y wŹytek lud/ poználi że then był práwy Źyn y dziedzic. *HistRzym* 101v.

a. *O Chrystusie jako władcy świata (44)* : *SarnUzn* E7; iż inŷy ieŷt oćiec ktory ŷam z liebie ŷyná/ á inŷy ŷyn/ ktory bez woley y wiadomości ŷwey/ ieŷt od oycá vrodzony/ y dziedzicem poŷtánowiony *CzechRozm* 12v; *CzechEp* 288, 315.

dziedzic czego (30): iáko Iezus Kryŷthus poŷzedł z Dawidá z Sálomoná y z inych Krolow/ aby wedle zakonu był dźiedzicem ŷprawiedliwym Kroleŷtwa ich. *BibRadz* I 2a; *GrzegRóżn* D3v; *CzechRozm* 36v, 45v, 93v, 184v, 193 (9); *CzechEp* 259, 270, 273, 290, [393] (9); *CzechEpPORz* **4; *WujNT Hebr* 1/2, s. 753. Cf »dziedzic kroleŷtwa niebieskiego, wiecznego« »dziedzic nieba i ziemie«, »dziedzic ziemie«.

Wyrażenia: »dziedzic kroleŷtwa niebieskiego, wiecznego« (1 : 1): a wŷfakoŷ wyználgo [*Chrystusa*] bytz pane^m ij dziedzicem kroleŷtwa niebieŷkiégo *OpecŹyw* 144v; *RejPos* 9v.

»dziedzic nieba i ziemie« (4): *SarnUzn* F4v; A tu ten ŷwięty krolewic/ á to zacne kŷiáŷe/ á práwy dzydzic niebá y zyemie/ dał gárdło á okrutnie vmęczon zá wyŷtępek twoy *RejPos* 106v, [105]v; *SkarKaz* 122b.

»dziedzic niebieski« (1): A thám [*Chrystus w niebie*] iuŷ iáko práwy Krol á práwy dziedzic niebieŷki iuŷ ieŷt wŷtáwicznie kroluácy *RejAp* AA8v.

»dziedzic nowy« = *Chrystus* (1): by ná ŷwiát przyŷzedł dźiedzic nowy/ Z niewieŷciéy krwie w Zydowŷtwie/ ze płci białéyglowy. *GosłCast* 14.

»prawdziwy i przyrodzony dziedzic« (1): Kryŷtus [...] ieŷt prawdziwym y przyrodzonym dźiedzicem *BibRadz* 120v *marg.*

»prawy dziedzic« (1): A ták ty ŷam powŷtań miły pánie/ á iáko miłofierny pan á práwy dziedzic wezmi ná opiekę ŷwą ludzi ŷwoie ná ziemi *RejPs* 123.

»dziedzic wszy(s)tkiego, wszytkich rzeczy, nad wszystkim« [*ŷzyk* 21 : 2] (20 : 2 : 1): á Kryŷtus Syn Boŷy Bog z Bogá vrodzony/ to wŷzytko ma naturá od Oycá/ y nie ieŷt wyłáczon od tych rzeczy iáko dźiedzic/ y Pan wŷzytkich rzeczy *GrzegRóżn* D3v; *CzechRozm* 36v, 45v, 54, 93v, 184v, 193 (10); *CzechEp* 259, 270, 273, 290, [393] (9); *CzechEpPORz* **4; mowił do nas przez Syná/ ktorego poŷtánowił dźiedzicem wŷzytkiego [*heredem universorum*] *WujNT Hebr* 1/2, s. 753.

»dziedzic ziemie« (1): Ociec ma Koŷcioł ŷwoy á Syn ma tenŷe Koŷcioł y dziedzicem ieŷt ziemie *SarnUzn* E6.

Szeregi: »krol a dziedzic« (2): *RejAp* AA8v; opuŷciwŷy tego krolá á dziedzicá kroleŷtwa wiecznego *RejPos* 9v.

»krolewic a dziedzic« [*ŷzyk* 2 : 1] (3): Widzác iż iuŷ łácnym ŷzturmem á łácnym ŷtáraniem mieli dobyć onego twárdo zámknionego kroleŷtwa im zgothowánego/ gdyŷ iuŷ mieli przy ŷobie dzydzicá á krolewicá iego. *RejPos* 9v, [105], 106.

»pan i (a) dziedzic« [*ŷzyk* 7 : 2] (9): *OpecŹyw* 144v; iako bychmy głos twoy iako łaskawego paŷterza ŷwego wŷtawicznie ŷlyŷŷeli a zaniem ŷie ciągnęli iako za prawem panem a za dziedzicem ŷprawiedliwym ŷwoiem. *RejPs* 110; *GrzegRóżn* D3v; *SarnUzn* F4v; *CzechRozm* 9, 203v [2 r.]; *CzechEp* 259; *WujNT* 753.

»syn i (a) dziedzic« [*ŷzyk* 2 : 1] (3): *RejPos* 135v; A dopiero potym pod nowym przymierzem nád tymŷe domem/ y z Izráelá z Pogánow zebránym/ poŷtánowił [*Bóg*] y przełóżył/ iáko ŷyná y dźiedzicá Iezufá Chriŷtuŷá. *CzechEp* 290, 290.

4. *Prawdopodobnie błędnie zamiast „dziecię” (1) : Biádá tobie źiemio/ ktorey Krol dźiedzicem ieft [cuius rex puer est Vulg Eccle 10/16; który krol ieft dźiećięciem Wujek] PowodPr 72.*

Synonimy: 1. erb, ojcowic, potomek, sukcesor; 2. gospodarz, pan.

Cf **SPOŁDZIEDZIC**

KN